

BERCEL

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE
2017.

1. Bevezető

Az építészetet szokás megfagyott zeneként emlegetni. És valóban nagyon sok hasonlóságot találhatunk egy zenemű és az építészet között. Az építészet sokszínűségét adja a változatos utcák, terek, épületek sokasága, mint egy zenekarban a sokféle hangszer: vonósok, fúvósok, ütős hangszerek. Ugyanakkor, ha ezek egymásra tekintet nélkül zenélnek, lehet külön-külön még szép dallam is, amit játszanak, az összkép hamis. Ugyanígy a házak is lehetnek eltérőek egymástól, más rendeltetésűek, de ha nincsenek tekintettel egymásra, zavaros, élethetetlen környezetet alakítanak ki.

A kézikönyv segítség kíván lenni: a település bemutatásával, az értékek megismertetésével és az útmutató résszel tárja fel az épített környezet szépségeit. Bevezeti az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy olyan házat tudjon építeni, ami valódi büszkeséggel töltheti el, és a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek

megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor import klónok helyett a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem diktált, hanem valódi szabadság megismertetése.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van környezetével, szomszédaival, településével. Valódi gyümölcse pedig csak annak a kapcsolatnak van, ahol a felek egymást megismerik, szeretik és békében élnek egymással. Igaz ez az emberi kapcsolatoktól a zenén át egészen épített környezetünkig.

2. Községünk bemutatása

Bercel Nógrád megye déli részén, a cserhát hegyes-dombos középső vidékén, a 476 m magas Berceli-hegy lábánál fekszik. Hozzá legközelebbi város Balassagyarmat, a nyugat-nógrádi térség központja, 28 km távolságban. Budapest és Salgótarján egyaránt 80 km távolságban fekszik.

A községet a régészet a késő bronzkori pilinyi kultúra egyik lelőhelyeként tartja számon. A Bercel helységnév valószínűleg egy Kaukázus vidéki török-kabar néptörzs nevéből, a berszilből ered, akik egy csoportja vélhetően a honfoglaló törzsekkel együtt érkezett ide.

Bercelt az írott forrásokban először 1271-ben említik, egy, a váci káptalan által kiállított okiratban. A XIV. század első felében vehette fel a birtokosok egyike a településről előnevét, a nemzetség egyik tagját 1340-ben Berczeli László néven jegyzik.

A XV. század elejétől birtokolják a környéket a Berczeliek, kisebb-nagyobb torzsalkodások közepette, felosztva a nemzetségen belül Alsó-, és Felső-Berczely, illetve Nagh Berczely néven jegyezve.

A török hódoltság időszakában többször gazdát vált, ahogy a végvári harcok alakulnak. Hol a váci egyházmegyének, hol a töröknek adózik. 1594-es visszafoglalása után ismét a vármegye hatósága alá kerül, majd újra a törököké lesz.

A XVIII. században ismét fellendült a településen a szőlőművelés. 1720-ra Bercel is bekerült a jelentős bortermelő községek közé. Az 1740-es évekig a Berczelly és az Egry családok voltak a vidék földesurai, és a váci káptalannak is voltak itt birtokai.

A szőlőtermesztés a nép fő megélhetési forrása volt egészen a XIX. századi pusztító filoxéra fertőzésig. Ezen kívül leginkább árpát, rozsot, és zabot termesztettek. Aberceli szőlők hírnevét báró Marschall Gyula öregbítette, aki

1880-84 között pezsgőgyártással is kísérletezett, termékét “Carte blanche” néven hozta forgalomba.

Bercel XX. századra kialakult gazdasági szerkezetére jellemző, hogy a föld a lakosság jelentős részének nem biztosított kellő megélhetést, ezért a környék, és távolabb Vác, Budapest ipari munkahelyeire ingáztak.

3. Örökségünk

1. Bercel katélyai, kúriái

A falu egyik építészeti sajátossága, hogy a környékbeli hasonló nagyságú településekhez képest viszonylag nagyszámú nemesi lakóház (várkastély, kastély, kúria) található területén.

- Berczelly- kastély Petőfi út 2.

A Berczely család által a XIX. század közepén késő klasszicista stílusban építtetett kúria. A család a nevét a faluról vette fel Berczelly-nek. A kúriát 1945 után többször átalakították, Működött itt Vakok Otthona, majd Szociális Foglalkoztató Intézet. Ma a megyei önkormányzat által működtetett Rehabilitációs Intézet és Ápoló- Gondozó Otthon található itt.

- Bene- Teichmann kastély Kossuth tér 1.

Bercel legrégebbi kastélyát várkastélyként szokás emlegetni. XVII. század végén a Bene család által épített kastély kisebb átalakításoktól eltekintve szinte eredeti formájában látható ma is. Számos nemesi család birtokában lévő épület végül 1945 után került a Magyar Állam tulajdonába, illetve a községi tanács kezelésébe. Ezt követően számos funkció látott el, pl: napközi otthon, iskola, könyvtár, gyógyszertár. A négy saroktornyos korabaroikk kastély ma magántulajdonban van, Bodor-kastély néven.

- Kállay- kastély. Kenderváros út 9.

A délnémet neogót stílusú épület 1890-ben nyerte el végleges formáját. Ezzel az évszámmal azonban a településen utolsóként épült kastély lett. 1906-ban Kállay Béniné Bethlen Vilma vásárolta meg, aki a híres Kállay Benjamin özvegye volt.(Róla bővebben a Kállay család síremléke pontban lehet olvasni) Halála után két lánya 1945-ben díjtalanul felajánlotta a kastélyt a falunak. Évekig iskola működött az épületben. Ma azonban egy magyar- és

egy francia magánszemélyekből álló társaság tulajdonában va, akik különböző tréningek színhelyéül használják a kastélyt.

- Csengey-kúria Petőfi út 1.

A földszintes kúria feltevések szerint a XVIII. század végén épült. Tulajdonosa és névadója Dr. Csengey Endre házasság révén került Bercelre. Halála után fia örökölte a birtokot, aki azonban 1947- ben az Erdőgazdaságnak adta cserébe a Farkasberki pusztát. Évekig az Erdészet tulajdona volt, ma azonban magánkézben van.

foto

- Marschall- kúria. Kenderváros út

A thüringiai eredetű nemesi család, a Marschallok 1880-ban vásárolták meg ezt az úrilakot. Így alakult ki a Marshall- kúria. 1952-től sorozatosan ötletek születtek a felhasználására, végül a "Vakintézet" bővítésére használták fel.

1980-tól szellemi fogyatékosok intézete működik itt, melyet a Megyei Önkormányzat üzemeltet.

foto

- Mühlrad- kúria. Béke út

A földszintes későbarokk épületének két kis saroktornya van. Előreugró középső, verandaszerű része zárt. Kéményén az 1782-es évszám látható, ez a legkorábbi adat amely a kúriával kapcsolatban felmerült. Legismertebb tulajdonosa, és egyben névadója Mühlrad Mór volt, aki részt vett az első világháborúban, és mint főhadnagy szerelet le. Aktív tagja volt a falu társadalmának, mind a megyei bizottság, mind a község képviselőtestülete soraiban tudhatta. 73 évesen egy koncentrációs táborban halt meg. Ezt követően az épületet államosították.

foto

- Pápay- kúria. Árpád út

A kúriát az 1810- es években építették. Az épületnek nevet adó Pápay László katonatiszt volt. Az első világháborúban az Erdélyi fronton hadnagyként harcolt. Katonatársai elmondása alapján rendkívül jószívű, tisztességes ember volt. Minden tiltó rendelkezés ellenére minden zsidó és zsidó származású embert segített a az őket ért támadásokkal szemben. Később a szovjet fronton harcolt, a háború végeztével pedig több hadifogoly tábort is megjárt. Az épület 1970-től varrodaként üzemelt, ez a műhely ma már azonban nem üzemel.

foto

- Székessy- kúria. Petőfi Sándor út

A kúria építési ideje ismeretlen, de igen valószínű, hogy mai alakját az 1910-es évek környékén nyerte el. Névadója Székessy György földbirtokos. Részt vett az első világháborúban, 33 hónapig harcolt az orosz fronton, ahonnan többszörös kitüntetéssel tért haza. A falu életében szervesen részt vett. A berceli Gazda és Iparoskör , a Tejszövetkezet, az Egységes Párt és a Lövészegylet elnöke, tűzoltóparancsnok és nem utolsó sorban községi képviselő volt. A második világháborúban a szovjet fronton harcolva tűnt el. A kúria ma magánkézben van.

foto

2. Római katolikus templom

Műemlék jellegű Bercel római katolikus temploma is, amely 1752-1767 között épült barokk stílusban. Ez a falu jelenlegi temploma, amely Szent

Péter és Pál apostolok nevében őrzi a korábbi templom emlékét. Az új templom felépülése két váci püspöknek köszönhető, akiknek emlékét kőcímer jelzi. Althann Mihály Károly váci püspök címere az oltárnál, a főbejárata felett pedig Migazzi Kristóf váci püspök címere látható. Az építkezés 1767-ben fejeződött be, de ekkor még nem volt tornya a templomnak. Ennek építéséhez 1811-ben kezdtek hozzá. Említésre méltó még a templom előtt látható Vir dolorum, vagyis a Búsuló Krisztus szobra.

3. Római katolikus plébánia

Figyelmet érdemelnek ezenkívül a XIX. század első felében épült klasszicista plébánia épülete. Udvarán egy XIX. századi Diána szobor áll, azonban idekerülésének módja és ideje ismeretlen. A parókia épülete, iratanyaga és felszerelése az 1944. december 6-i harcokban nagy pusztulást szenvedett. Idén az 2011-es évben pályázati pénzből felújításra került az épület.

4. Kápolnák

- Boldogságos Szűz Mária kápolna. [foto](#)

A Boldogságos Szűz Mária tiszteletére ajánlott kápolna a temetőben, a Berczelly család sírboltja fölé épült. Berczelly Jenő 1897-ben családi sírboltot építtetett, fölé pedig egy kápolnát. Innen ismeretes a kápolna megépülésének dátuma.

- Régi Krúdi kápolna. [foto](#)

A régi kövesdi országút mellett lévő kápolna keletkezési körülményeit csak találgatjuk. Első említése 1829- ből származik.

5. Kállay család síremléke

Kállay Benjamin (1839- 1903)

Kállay Béni 1839-ben született Pesten. Tanulmányait főként magánúton végezte. Igen tehetséges fiatalember volt, több nyelven beszélt, érdekelte a történelem és a matematika is. 1867-es kiegészítést követően gróf Andrássy Gyula javaslatára az osztrák-magyar közös külügyminisztériumba került. 1882-ben már mint osztrák-magyar pénzügyminiszterrel találkozhatunk vele. Minden fontos tisztsége mellett történelmi műveket írt, fordított, tanulmányokat írt, különösen érdekelte a Balkán helyzete. A Magyar- és az Osztrák Tudományos Akadémia tagja is volt. 1903-ban Bécsben halt meg, a temetésére azonban a Fiumei úti temetőben került sor.

Halála után özvegye megvásárolta a Kállay-kastélyt, 1906-ban. Tervei között szerepelt egy családi kriptá megépítése, melyre sor is került. Az öregedő Kállay Bébiné Bethlen Vilma 1926-ban úgy döntött, hogy férje és rokonai maradványait áthelyezteti a családi kriptába. Az 1950-es éveket követően a kriptát többször feltörték, megrongálták, kifosztották. Ezért 2004-ben felszámolták a családi sírboltot, és ünnepélyes keretek között a falu temetőjében az összes családtagot örök nyugalomba helyezték. A temetőben található díszemlékmű található.

foto

Térkép

4. Települési karakterek

A történelmi központ, kastélyok környezete

A község történelmi központjában meglehetősen szabdalt, változatos geometriájú és méretű telkek találhatóak.

A kastélyok és kúriák közötti, a Gólya patak folyását követően kialakult tömbökben változatos méretű és funkciójú időnként már-már városiasan polgáris jellegű épületek sorakoznak vegyesen archaikusabb, megmaradt fésűs beépítésű telkekkel.

Egységes utcakép, vagy világos településszerkezet nehezen fedezhető itt fel. A jövő községrendezési szabályozásának kell a kialakulóban lévő

faluközpontnak egységes, karakteres arculatot formálnia.

Falusias beépítésű, hagyományos településrészek

A zömmel észak-déli irányú utcák, illetve a környező dombok, a tabán felé kifutó kanyargó utak mentén hagyományosabb faluképet találunk.

Jellegzetesen eltérő karakterisztikájú utcasorok nem alakultak ki, a múlt század elejéről itt maradt, zömmel vályog szerkezetű, hagyományos fésűs beépítésű telkek vegyesen sorakoznak az ötven, hatvan évvel ezelőtt átépült épületekkel, a 70-es évek kockaházaival, és a 90-es évek újabb típusú épületeivel.

Nehéz találni négy-öt háznál hosszabban soroló egységes utcaképet.

Új telepítésű utcák, kertvárosias jellegű beépítések

A község déli részén, a templom alatti domblábon kiosztott új telkeken egységes tervezési irányelvek, és viszonylag kulturált tömegformálás alkalmazásával új utcák vannak kialakulóban, melyek utalva a tulajdonosok mezőgazdaságtól elszakadt életvitelére, már-már kertvárosias hangulatot idéznek.

Puszták, külterületi részek

Bercelen négy külterületi lakott hely van, Jákot puszta, Csobánka puszta, Cservölgy puszta és Ordaspuszta.

Míg az előbbi három jellegzetesen mezőgazdasági majorság, addig az utóbbi Ordaspuszta kiterjedésében jelentősebb,

Több utcás, jellegében a kialakuló üdülőfalu csíráját jeleníti meg. Szabálytalan, viszonylag nagy telkein váltakoznak a régi, romosnál alig jobb állapotú gazdasági épületek a jó karban lévő, vagy mintaszerűen felújított, illetve újonnan épített családi és hétvégi házakkal, majorságokkal.

5. Ajánlások

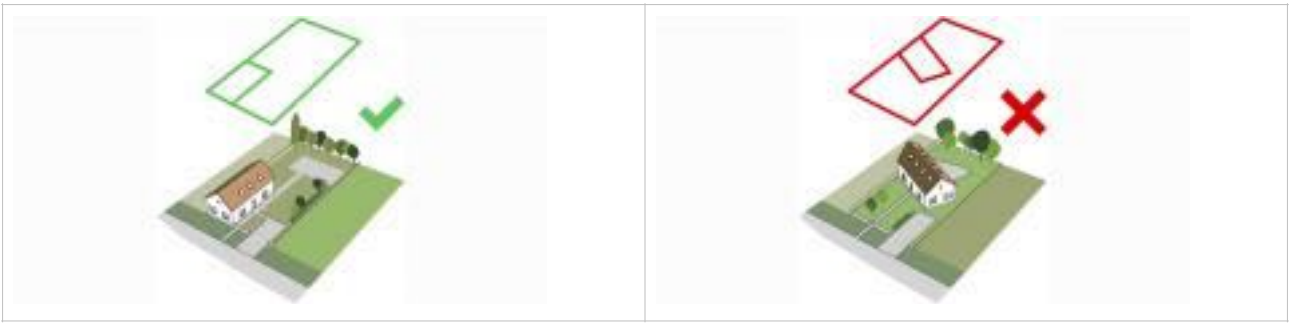
A történeti településrészen a foghíj beépítéseknel követendő a hagyományos fésűs telepítési forma, mely jobban illeszkedik az utcaképbe.

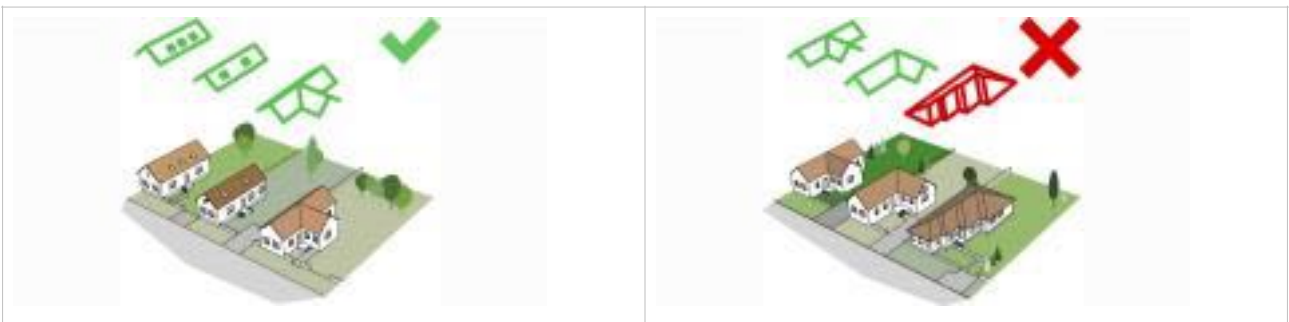
A beépítésben törekedni kell az egységes tetőforma és hajlásszög alkalmazására, nem jól illeszkedik az alacsony hajlású tető az utcaképbe.

A hagyományos utcasorból kilóg a mégoly jó épület is, ha cserépfedés helyett valamilyen lemezes fedést alkalmazunk, vagy a héjazat színével kirí az épület a sorból.

A kialakult fésűs beépítés foghíján nem szabad a kialakult rendtől eltérő épülettelepítést alkalmazni, mert megbontja az utcaképet.

Kialakult utcásorba új épület építésekor törekedni kell a minél egyszerűbb épülettömeg és tetőformálásra. A sok törésvonal és vápa sok meghibásodási pont, ráadásul nem is szép.

Tartózkodni kell foghíjbeépítés esetén a hagyományos utcásorban az alacsonyhajlású tetővel fedett, tagolt tömegű, ún. “mediterrán típusú” épülettömegtől. Az új osztású, esetleg üdülőterületen helyénvaló lehet, de itt az északi régióban településképileg rossz választás.

A hagyományosan földszintes, magastetős falusias utcaképbe nem illeszkedik bele egy lapostetős, esetleg tagolt, részben emelt, vagy több szintes épület. Az ilyen beépítést kerülni kell.

Lejtős terep esetén tartózkodni kell a túlzott mértékű tereprendezéstől, Sem a teljes szintmagasságot elérő, vagy közelítő mértékű bevágás, sem az ilyen mértékű feltöltés és vízszintesre rendezés nem jó megoldás. Épület állákonysági, illetve terepsuvadási problémákat okozhat. Legjobb megoldás a terepre ültetett, esetleg meglépcsőzött épület, illetve ha a kívánt tereprendezést felezve, részben bevágással, részben feltöltéssel teljesítjük.

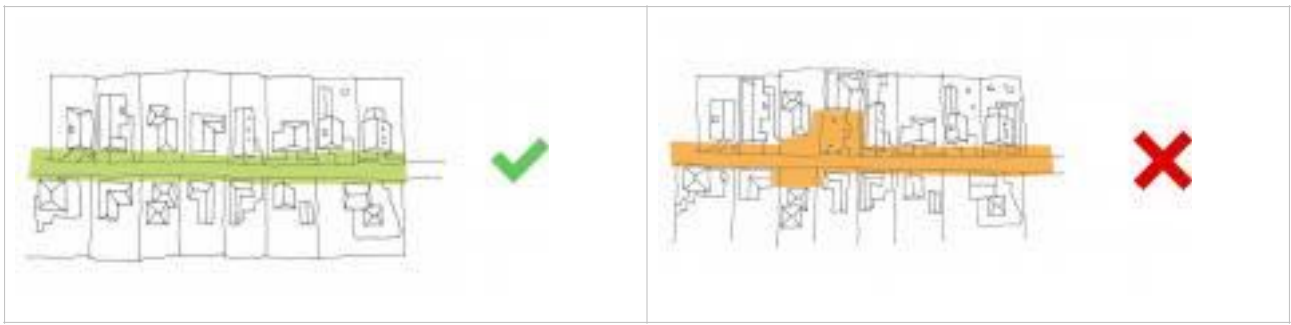
Falusias utcaképben sem a túl enyhe, sem a túl meredek hajlású tető nem tud harmonikusan illeszkedni.

A túlzó mértékű tereprendezés azon kívül, hogy veszélyes, az épületet is elidegeníti az utcától.

A földszintes falusias beépítés mellett az alacsony. Átlátható kerítés az alkalmas. A magas, zárt növényzetű, vagy tömör kerítés kizárja az utca természetes közegéből az épületet.

A kialakult kis előkert, vagy előkert nélküli utcasorban nem jó megoldás a nagy előkerttel telepített épület. Szétbontja az utcaképet.

Az egységes épületsorhoz illeszkedés mindig jó eredményt hoz. Kerülni kell a hivalkodó tömegformálást és épületszínezést.

Bármennyire is van hely a telken, a hagyományos faluképtől idegen a mediterrán tetős beépítés.

Tartózkodni kell a moderneskedő homlokzatformálástól és anyaghasználatától.

6. Jó példák

A történeti falurészen még megtalálható régi épületek kis figyelemmel nagyon korszerűen felújíthatók, bővíthetők úgy hogy a hagyományőrzés is érvényesül. Jó példák az érzékeny felújításra:

Fontos odafigyelni a részletekre. Egy jól megválasztott korlát, szép keretezésű ablak, vagy díszesen rakott téglafejezetes oszlop a régi és az új építésű épületeknek is díszére válhat.

Szép, az épülethez igazodó kerítéssel az utcakép is gazdagodik

Az iparosított előregyártás ötletes felhasználása korszerű családiházhoz a tabánban.

Szépen felújított épület a központban

Kertvárosias beépítés az újonnan nyitott utcákban.

Korszerű kereskedelmi-
szolgáltató épület

Újonnan épült, formabontó, de funkcionálisan átgondolt üdülőépület Ordaspusztán.

Szép kialakított közpark, harmonikus utcabútorokkal

Az átalakulóban lévő központ “főtere” átgondolt, finom részletekkel.

Impresszum:

